

кова. – М.: Издательская группа ИНФРА•М-НОРМА, 1997. – С. 235–294.

11. Daniel Diermeier & Peter Van Roozendaal. *The Duration of Cabinet Formation Processes in Western Multi-Party Democracies // British Journal of Political Science*. – 1998. – Vol.28. – № 4. – P. 613–614.

12. Конституція Швеції // Конституції державств Європейського Союзу / Под общ. ред. Л.А. Окунькова. – М.: Издательская группа ИНФРА•М-НОРМА, 1997. – С. 687–802.

13. Stom K. *Minority government and majority rule*. – Cambridge, New York: Cambridge University Press. – 1990. – 293 p.

14. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів / Пер. з 2-го англ. вид. – К.: АртЕк, 2001. – 211 с.

15. King A. *Chief Executives' in Western Europe // Developing Democracy: Comparative Research in Honour of J.F.P.Blondel*. Ian Badge & David McKay eds. – London. Thousand Oaks. New Delhi. SAGE Publications. 1994. – P. 150–163.

16. Grunter E. *The Political System of Switzerland // Modern Switzerland*. Editor: J.Murray Luck : *The Promotion of Science and Scholarship Inc*. Paolo Alto. – California. USA, 1978. – 515 p.

17. *Konstytucja Federalna Konfederacji Szwajcarskiej z 18 kwietnia 1999*. – Warszawa. 2000. – 46 p.

18. Конституція Бельгії // Конституції державств Європейського Союзу / Под общ. ред. Л.А. Окунькова. – М.: Издательская группа ИНФРА•М-НОРМА, 1997. – С. 101–144.

19. Ричард Роуз. *Политическая система Англии // Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор: Учеб. пособие / Сокр. пер. с англ. А.С. Богдановского, Л.А. Галкиной; Под ред. М.В. Ильина, А.Ю. Мельвиля*. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 537 с.

Степан Рутар

Львівська комерційна академія

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

О Рутар С., 2006

Розглянуто європейські стандарти вищої освіти, встановлені в рамках Болонського процесу, зокрема систему оцінювання ECTS. Відповідно до цього проаналізовано проблему розробки освітнього і методологічного забезпечення загальноосвітнього навчального курсу “Політологія” в нашій країні відповідно до вимог Болонського процесу.

In this material viewed the standards of high education established by the Bologna Process and the problems of adaptation of Ukrainian universities to it. In this context reviewed the question of making of the educational and methodological provision of political science course in our country.

Перехід ВНЗ України на стандарти Болонського процесу з необхідністю висуває як найбільш актуальні проблеми дослідження сучасних навчально-методичних та інформаційних технологій. Аналіз літератури з цієї проблематики дає змогу чітко окреслити коло проблем в рамках цього процесу, пов'язаних передусім із прогалинами у чинній нормативно-правовій базі, а також із неефективним управлінням як на рівні держави, так і на рівні ВНЗ.

Тому стан і перспективи політології як науки і навчальної дисципліни слід розглядати в контексті формування стандартів єдиного європейського освітнянського простору. Цей незворотний процес проходить в Україні, на мою думку, повільно і незбалансовано, незважаючи на те, що окремі ВНЗ (взяти хоча б університет “Львівська політехніка”) досягли позитивних результатів як в плані підготовки нормативної бази, так і в плані підготовки навчально-методичного забезпечення. Така сповільненість і незбалансованість цього процесу передусім обумовлена тією обставиною, що органи державного управління – Кабінет Міністрів і Міністерство освіти і науки України не розробили стратегії реформування ВНЗ відповідно до стандартів і критеріїв Болонського процесу. Чинна нормативно-правова база унеможливує поки що впровадження таких

стратегічних напрямів Болонського процесу, як:

1 автономію університетів, яка дасть їм змогу самостійно формувати навчальні плани підготовки спеціалістів для потреб ринку праці та присвоювати вчені ступені та звання (доктора філософії та професора);

2 ширше самоврядування у ВНЗ, в рамках якого значно зросте роль спостережних рад у визначенні і реалізації стратегії розвитку закладу через активне залучення до їхньої діяльності професорсько-викладацького складу, студентів та роботодавців, і будуть істотно обмежені повноваження адміністративних органів — ректорату і деканатів;

3 державний реєстр напрямів підготовки та спеціальностей відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО – 96 та 97) і Міжнародної стандартної класифікації занять (МСКЗ – 88);

4 загальноприйняту та порівняльну систему кваліфікації і наукових ступенів, які передбачають два кваліфікаційні рівні вищої освіти – бакалавр, магістр, і один вчений ступінь – доктор філософії;

5 методику розрахунку педагогічного навантаження викладачів і студентів, адаптованої до кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП);

6 європейську систему трансферу кредитів (ECTS), яка включає сім основних оцінок успішності студентів: А (“ відмінно”), В (“ дуже добре”), С (“ добре”), D (“ задовільно”), Е (“ достатньо”), FХ (“незадовільно”) означає необхідність виконати певну додаткову роботу, F (“ незадовільно”) – означає необхідність значної подальшої роботи;

7 приєднання до Європейської системи гарантування якостей (ENQA);

8 сучасний механізм мотивації до навчання, який би передбачав для найбільш успішних студентів винагороду із фондів підтримки талановитої молоді у вигляді високої стипендії або часткової компенсації оплати за навчання і додаткову оплату для студентів із незадовільними оцінками;

9 норматив оптимального співвідношення обов’язкових і факультативних (варіативних) дисциплін.

Вільний вибір студентами варіативних дисциплін як в межах основного закладу навчання, так і за його межами. Отже, для повноцінного впровадження стандартів Болонського процесу необхідно радикально змінити нормативно-правову базу, яка дасть змогу ВНЗ успішніше рухатись в цьому напрямку. В Україні поки що реалізують два напрямки Болонського процесу: перехід на двоступеневу вищу освіту (бакалавр, магістр) та кредитно-модульну систему (КМСОНП) в рамках експерименту, який проводиться в окремих ВНЗ. В рамках КМСОНП передбачено нову систему оцінювання, яка хоч і наближається певною мірою до шкали оцінювання ECTS, але має свої відмінності. Так, національна система оцінювання включає п’ять оцінок, які відповідають певній кількості балів: А (“ відмінно”) – 90 – 100, ВС (“ добре”) – 75 – 89, DE (“ задовільно”) – 60 – 74, FХ (“ незадовільно”) – 35-59, F (“ незадовільно з обов’язковим повторним курсом”) –

1 – 34. Крім того, вивчення навчальної дисципліни має відбуватись шляхом поділу на окремі модулі, які охоплюють певний обсяг навчальної інформації (теми, розділ) узгоджений між собою за логічною структурою та концептуальним змістом. Час, відведений для вивчення дисципліни, структуровано за модулями, виражається через залікові одиниці – кредити. У цьому контексті кредит слід розуміти, як умовну одиницю виміру навчального навантаження студента під час вивчення складної навчальної програми (модуль) чи окремої дисципліни (кредит).

Співвідношення між модулем і кредитом полягає в тому, що модуль охоплює частину дисципліни, об’єднаної логічно концептуальним змістом, а кредита – кількість академічних годин, необхідних для вивчення цієї дисципліни, включаючи лекції, семінарські та лабораторно-практичні заняття, самостійну роботу, консультації та завдання поточного та підсумкового контролю.

Згідно з системою ECTS один кредит дорівнює 36 академічним годинам, якщо виходити із тижневого навчального навантаження студента, яке дорівнює 1,5 кредита. Згідно з таким підходом на вивчення політології потрібно було б виділити три кредити, якщо брати до уваги ту кількість годин, яка відводиться сьогодні в рамках державного стандарту для цієї дисципліни (108 годин). Відповідно до кількості кредитів можна визначити кількість модулів, які мають охопити обсяг матеріалу вивчення дисципліни як в рамках аудиторних занять, так і для самостійної роботи. Так, в рамках трьох кредитів і більше використовують, як правило, два модулі.

Для впровадження КМСОНП необхідно чітко проаналізувати недоліки традиційних форм навчального процесу і позитивні аспекти модульно-рейтингової системи, яку ми використовували під час вивчення політології щодо застосування кредитно-модульної системи.

Традиційні підходи до навчально-методичного процесу здебільшого орієнтовані на пріоритетність проведення аудиторних занять (лекцій й семінарів), а також кінцевий підсумковий контроль у вигляді екзаменів і заліків, не відповідають сучасним стандартам освіти з огляду на такі моменти: непродуктивно використовується навчальний час викладача і студента, оскільки матеріали лекційного курсу та комплекс завдань студенти повинні отримати в комп’ютерній мережі або в бібліотеці у вигляді посібника чи підручника; викладач, маючи велике аудиторне навантаження, не може продуктивно займатися науковою та навчально-

методичною роботою і, отже, не зможе якісно підготувати власний курс лекцій та комплекс навчальних завдань (тестів, вправ, контрольних питань тощо); відсутність обов'язкової норми про відповідальність викладача за підготовку індивідуального навчально-методичного забезпечення є перешкодою на шляху стимулювання конкуренції між викладачами за якість надання навчально-методичних послуг студентам; перевантаженість навчального процесу лекційними заняттями не спонукає студентів до самостійного вивчення навчальної дисципліни, формування у них здатності критичного мислення, а виробляє навик механічного засвоєння інформації; використання заліку чи екзамену як єдиного легітимного інструменту діагностики і оцінки знань ставить студента в залежність від викладача або "щасливого випадку" (екзаменаційний білет сприймається як лотерея), не стимулює конкуренції між студентами за поточні результати, а також не сприяє формуванню у них навиків ефективного контролю над використанням індивідуального навчального часу.

Аналізуючи досвід вищих навчальних закладів, а також окремих викладачів із застосування КМСОНП, можна виділити декілька підходів: 1) в загальну рейтингову суму включають певну частину рейтингових балів, отриманих на екзамені (наприклад, 40 або 30 %); 2) результати екзамену не включаються в загальну суму, а його складають ті студенти, які не набрали відповідної кількості балів або хочуть мати вищу оцінку за попередню рейтингову; 3) отримують високі оцінки без іспиту "п'ять" або "чотири" ті студенти, які входять до першої десятки за рейтинговими показниками. Ми обрали другий підхід, враховуючи те, що іспит в нас є єдиним легітимним засобом оцінювання знань.

Під час використання КМСОНП нами проводяться такі методичні процедури:

- 1) визначення загальної рейтингової суми балів, які відповідають оцінкам "3", "4" і "5";
- 2) перевірка і нарахування балів за виконання модульних завдань;
- 3) визначення рейтингових балів за виступи на семінарських заняттях;
- 4) оцінювання результатів самостійної роботи;
- 5) підготовка навчально-методичного забезпечення.

У загальній рейтинговій сумі бали, отримані за виконання модульних завдань згідно з нашим підходом, становлять 50–60 %. Якщо, наприклад, курс з політології охоплює 18 тем, то два модулі – 10–12 тем. Ми практикуємо два модулі письмовий і усний. Кожний модуль охоплює п'ять або шість тем, і студент для його виконання отримує білет з п'ятьма питаннями. За відповідь на кожне питання студент отримує оцінки "5", "4", "3" і відповідно до цього він може набрати за кожний модуль суму балів від 15 до 25. Нижня межа оцінювання модульного завдання становить 15 балів, оскільки вона відповідає оцінці "3" за відповідь на кожне питання. Якщо зміст модуля будуть складати тестові завдання, то студент максимально може отримати тридцять балів (15x2), виходячи із розрахунку два бали за кожну правильну відповідь. П'ятнадцять балів і надалі залишається нижньою межею модулювання.

На семінарські заняття виносяться більшість тем, які не були включені до модульних завдань. Виступи на семінарських заняттях з кожної теми оцінюються відповідно оцінками "5", "4", "3". Крім того, студент може отримати певну кількість балів за поставлені питання (за одне питання — 0,5 %) іншому студенту і по одному балу за доповнення. За дещо іншими критеріями оцінюється участь студентів у семінарах, які мають проблемно-дискусійний характер: "круглі столи", прес-конференції, інтерв'ю, "ток-ринги", загальногрупове бліц-опитування. На таких заняттях студент, виконуючи різні ролі (політика, журналіста, експерта), демонструє не тільки знання, але й вміння самостійно мислити і діяти в певних політичних ситуаціях. Успішна участь в таких формах оцінюється значно вище, ніж за типовий виступ на семінарі: студент тут може отримати від 5 до 15 балів.

Так, наприклад, семінар у вигляді "круглого столу" передбачає участь п'яти–шести студентів, які мають різні позиції (дві або більше) щодо висвітленої проблеми, а також ведучого (ним може бути викладач або студент), який ставить проблемні запитання, оцінює ті чи інші позиції, узагальнює концептуальні ідеї дискусії. Семінар у вигляді прес-конференції передбачає, що два студенти виконують роль політиків з протилежними позиціями щодо тієї чи іншої проблеми, а п'ять–шість студентів – роль журналістів. Журналісти мають задати декілька незручних питань з певної проблематики обом політикам. Час має бути чітко регламентований як для відповіді, так і для запитань. Інтерв'ю, яке студент повинен взяти у політика будь-якого рівня (державного, регіонального чи місцевого) з окремої проблеми, має відповідати критеріям відповідного політолого-публіцистичного жанру періодичних видань. Ток-ринги передбачають дебати двох студентів, які виконують роль політиків-представників тієї чи іншої ідеологічної течії. Учасники дебатів в рамках обговорюваної проблематики стисло формулюють тези своїх позицій і задають один одному питання (ліміт часу для кожного учасника дебатів однаковий). Експертна група визначає переможця, який отримує максимальну кількість балів, а переможений — на третину менше. Загальногрупове бліц-опитування передбачає відповідь студентів на питання, поставлені викладачем (за кожну правильну відповідь студент може отримати 1–2 бали).

Аналітичні довідки повинні охоплювати такі текстові елементи, як чітке формулювання проблеми, аналіз двох або більше позицій в рамках цієї проблематики, формування власної думки, висновки.

Типовий виступ студента на семінарі передбачає не тільки стисле висвітлення питання своїми словами,

але й вміння дати відповідь на питання, поставлені студентами або викладачем до певної теми. Кількість балів, отриманих за виступи на семінарських заняттях, не повинна перевищувати третини загальнорейтингової суми балів.

На самостійну роботу винесені, як правило, теми, які не увійшли до чотирьох модульних завдань. Тут студент отримує бали за опрацьовані теми, з яких він не має оцінок на семінарських заняттях, а також підготовку аналітичних довідок (розміром 1–5 сторінок комп'ютерного тексту) на основі опрацьованих газетних та журнальних статей, інтерв'ю, телерадіопередач з висвітлення актуальних політологічних проблем. За виконання аналітичних довідок студент може отримати від 10 до 15 балів.

До індивідуального методичного забезпечення ми включаємо 5 видань посібника з політології, який охоплює всі лекції курсу, завдання для самостійної роботи, а також модульні завдання. Крім навчального посібника, використовуються також методичні рекомендації для семінарських занять і самостійної роботи. Лекції проводяться у формі діалогу та постановки проблемних завдань. Така форма лекції не передбачає детального викладу змісту матеріалу з кожної теми, а спрямована на з'ясування проблемних питань цієї теми і ілюстрацію фактів, виокремлених з політичного процесу для обґрунтування концептуальних ідей. Студенти на такій лекції можуть ставити питання і висловлювати свою думку після висвітлення викладачем кожного окремого питання лекції.

За результатами рейтингових балів студентам виставляються оцінки "3", "4", "5" без іспиту. Якщо студент не згідний з рейтинговою оцінкою, він складає іспит. На іспиті він не може отримати оцінку, нижчу за рейтингову. Обов'язковою нормою допуску до іспиту є нарахування студенту третини балів від загальної рейтингової суми.

Отже, елементи досвіду, який ми набули при використанні модульно-рейтингової системи, можна успішно використати під час впровадження КМСОНП, якщо акцентувати увагу на застосуванні комп'ютерного тестування як основного засобу в рамках підсумкового контролю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобров В. Основні тенденції розвитку економіки вищої освіти в Україні // *Вища освіта України*. – 2005. – № 4. – С. 35–40.
2. Дем'яненко Н. Автономія університетів: ретроспектива, модернізація // *Вища освіта України*. – 2005. – № 2. – С. 42–50.
3. Мороз І. Болонський процес – це конкретні рішення та дії // *Вища освіта України*. – 2005. – № 1. – С. 29–27.
4. Морозов В. Нові моделі управління освітою // *Вища освіта України*. – 2005. – № 2. – С. 66–70.

Андрій Сініцький

Житомирський державний технічний університет

УКРАЇНСЬКИЙ ЕТНОС: ПОШУК ІСТОРИЧНОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ

О Сініцький А., 2006

Проаналізовано процес пошуку українським народом своєї історичної самоідентичності, що постає актуальною проблемою українського державотворення; зроблено висновок про граничну природу української ментальності.

The process of searching by the Ukrainian people its historical self-identification being the topical problem of Ukrainian state creation is analyzed. The conclusion is made about the boundary nature of Ukrainian mentality.

Україна знаходиться перед історичним вибором – стати “зручною територією”, “демографічним ресурсом”, які поглинуть зовнішні державні утворення, чи утверджувати та розвивати власну державу, розпізнавати національний дух, здатний осмислити власну історію, самостійно кристалізувати образ свого майбутнього і досягти стану національної самоідентичності. Ці проблеми є особливо важливими під час вивчення курсу політології.

Пошук українською нацією самоідентичності є реакцією як на негативне соціокультурне середовище свого існування (суть якого можна виразити фразою: “українська національна культура за 350 років колоніального існування в рамках Російської (включаючи й радянський період) імперії зазнала значно більших втрат, ніж за часів татаро-монгольської навали” [25, с. 257]), так і на ескалацію процесів глобалізації, що